

Waarden, orde, proces

„Het terrein van de economie is de maatschappelijke organisatie van de voortbrenging en verdeling van goederen en diensten”. Elke econoomist weet het — velen omdat zij het hebben geleerd van prof. drs. H. W. Lambers, want het stond op de eerste bladzijde van diens syllabus algemene leer der economie, verplichte stof voor eerstejaars in Rotterdam. Aan de definitie is niets bijzonders, des te uitzonderlijker daarentegen de manier waarop Lambers haar inhoud wist te geven en de drie elementen eruit ontrafelde en ontleedde zonder hun samenhang uit het oog te verliezen: het „maatschappelijke”, de „organisatie” en de „voortbrenging en verdeling van goederen en diensten”, anders gezegd: normen en waardenpatronen, de economische orde en het economische proces. En er dan op duizend en één manieren naar kijken, telkens andere invalshoeken kiezend, zelf intens geboeid door het schouwspel en iedereen aanstekend die met hem mee wilde kijken.

Op 26 november jl. heeft H. W. Lambers afscheid genomen als hoogleraar economische organisatievormen aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam: het vertrek van een scherpzinnig waarnemer van waarden, orde en proces. Maar gelukkig heeft zijn licht niet onder de korenmaat geschenen. Velen heeft hij, vooral door persoonlijke overdracht, iets van zijn inzicht en inspiratie meegegeven. Zij zijn in zijn voetspoor getreden, dat wil zeggen hebben hun eigen weg gebaad. Van enkelen van hen, die leerlingen zijn of nauw met hem hebben samengewerkt, zijn artikelen in deze ESB opgenomen. Die artikelen handelen over waarden, orde of proces. Lambers' afscheidsrede zelf: „Uitgesproken institutioneel?”, gaat — hoe kan het anders — over alle drie, in de beste traditie van de economie als maatschappijwetenschap, als „moral philosophy”.

De Jong beschouwt het proces en de organisatie daarvan door ondernemers. Drie basisvormen van marktorganisatie passeren de revue: concurrentie, samenwerking en marktbeheersing. Lambers heeft altijd de nadruk gelegd op de dynamiek van het marktorganisatieproces, met als drijvende kracht hem hebben rivaliteit. De Jong illustreert de juistheid van die zienswijze aan de hand van de ontwikkeling van concurrentie en concentratie in de Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap: na een concentratiegolf zonder weerga in de afgelopen decennia lijkt thans de mededinging weer de overhand te krijgen.

Het marktproces leidt tot uitkomsten, maar deze uitkomsten stemmen niet ieder tevreden. Ze stroken niet met individuele strevingen of veranderende normen en waarden. De overheid krijgt tot taak te waken over „het algemeen belang”, maar dat begrip is onhelder en de concretisering ervan steeds aan verandering onderhevig, niet al-

leen onder invloed van zich wijzigende normen en waarden, maar ook van de manier waarop sommigen (individen of groepen) hun particuliere preferenties in die van de betrokken overheidsinstanties weten door te laten klinken. De overheid heeft het niet gemakkelijk met haar afwegingstaak. Van der Weijden laat dat zien in een beschouwing over het mededingingsbeleid. De beleidsvorming is een tasten in het duister: er moet niet te veel concurrentie zijn, en ook niet te weinig; duidelijke criteria ontbreken. In feite wordt waarde-oordeel op waarde-oordeel gestapeld, maar zolang dat niet te eenzijdig gebeurt functioneert het nog ook.

We zijn dan wel van de vrije-markteconomie in de gemengde economische orde terechtgekomen. Het individuele optreden wordt beheerst door collectief optreden. Dat betekent institutionalisering. Er ontstaat een institutionele orde. Maar dan manifesteert zich wat Lambers het beginsel van de heterogonie noemt. De getroffen overheidsmaatregelen, de gevestigde instituties zijn zo goed niet, of ze roepen nieuwe gedragspatronen op die tegen de oorspronkelijke bedoelingen van de maatregelen en instituties ingaan en de werking ervan belemmeren, verdraaien of ineffectief maken. De effecten van het overheidsingrijpen worden zelden volledig en juist voorzien. Ten gevolge van de heterogonie vallen ze meestal tegen. Ter Heide laat zien hoe moeilijk het is de geïnstitutionaliseerde markt voor de gezondheidszorg haar allocatie- en efficiencyfunctie op bevredigende wijze te laten vervullen: de sector biedt ruime steun voor de hypothese van de heterogonie.

Niet alleen in de gezondheidszorg, ook op andere terreinen zijn de kiemen tot ontregeling steeds aanwezig. Telkens opnieuw moet een orde tot stand worden gebracht die acceptabel is in het licht van de gewijzigde opvattingen en wensen. De maatschappelijke orde is permanent in beweging, maar niet of niet alleen omdat zij wordt gedreven door blinde, innerlijke krachten. Lambers heeft steeds de nadruk gelegd op keuzevrijheid, op individuen die door handelingen de uitkomst mede kunnen bepalen (zie ook Heertje's bijdrage). De vraag rijst onmiddellijk in welke richting: we zijn op zoek naar welzijn. Dat heeft Lambers steeds geïntrigeerd, zoals door Zuidema wordt beschreven.

Waarden, orde, proces — voortdurend is er beweging. Het gaat erom het geheel op een hoger plan van welzijn te brengen. Lambers heeft met inzet van zijn vele kwaliteiten, ja van zijn hele persoon, getracht daaraan in woord en daad bij te dragen. Zeer velen zullen kunnen beamen dat zijn bijdrage niet gering was.

L. van der Geest